

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.
 Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

JUIST INSTELLEN!

Een zeer nijver amateur-fotograaf zei gisteren: „Dat onderwerp van jou: „Juist instellen” is bijzonder misleidend. Dat hoort thuis in een rubriek: „Hoe maken we een betere foto”. Ik vond dit daarom zo frappant, omdat hij, juist hij, nog geen 14 dagen geleden rondom ’t ontwikkelen van een foto een stukje „instelling”, geestelijke instelling, doorgaf, dat ik zonder meer vanmorgen als uitgangspunt kan gebruiken. Hij is met fotograferen begonnen zoals iedereen waarschijnlijk begint: met: leuke kiekjes. Zo van: „hier zie je Joop en Annie lachend bij die grot, waar wás die ook weer”.

Nu maakt hij onderwerpen:

„wilde rozen bij puinhoop” en „spelend kind bij oud poortje”.

In kleine intieme zaaltjes hangt wel es wat van hem.

Over 10 jaar zal hij weer andere foto's maken denk ik, want hij zit niet stil en hij heeft visie. 't Schijnbaar onbeduidende, waar een ander wel aan voorbij loopt krijgt op vele van zijn foto's relief, inhoud. Bijna zou je zeggen: diepte.

Een dag of veertien geleden liepen we samen op, toen hij plotseling bij de Bakeneser Gracht te Haarlem fel gepakt werd door een balancerende jongen op een brug — hij duwde mij een dode hoek in, waar ik even uitgerangeerd was, en koos de voor hem juiste plaats onder de voor hem juiste hoek. Hij groeide snel to naar 't moment waarop hij afklikte. — De jongen had niets gemerkt en dat moest ook niet, zei hij, want dan was het een waardeloos plaatje van iets onechts en verkrampts geworden. Nu hoopte hij (en hij drukte zich een beetje lyrisch uit) „de gracieuze zekerheid in dat jongenslichaam” op de gevoelige plaat vastgelegd te hebben. Na 't zorgvuldig ontwikkelen en experimenteren met papiersoorten lagen er tenslotte een aantal gave afdrucken op tafel. Maar een soort heilige ontevredenheid bleef hem bezig houden. Hij dekte storende delen af, was aan 't passen en meten en hoofdschudden en zuchten en eindelijk zei hij dan:

„Jammer — kijk — Dit deel vergróót ik wèl, maar ik ben te snel geweest. Ik heb zijn zekerheid er niet helemaal uitgekregen. Ik durfde niet langer te wachten. Zie je 't erg?” —

Ik probeerde met zijn ogen te kijken, maar

ik zag die jongen anders: meer overmoedig. Misschien wel, om hem uit zijn tent te lokken vroeg ik: „als je nou je toestel eens een halve meter lager had gehouden, of hoger; als je nou één stap meer naar links was gegaan, of naar rechts, zou 't dan geen balancerende jongen meer zijn geweest?”

Hij liep meteen warm en 't is dit antwoord, dat ik graag wil proberen voor U te noteren. Hij zei ongeveer dit:

Natuurlijk wèl! Maar niet meer mijn balancerende jongen.

Niet meer mijn instelling. Mijn intentie. Kijk, als nou twintig fotografen elk hun foto van hem hadden gemaakt, vanaf hun plaats, vanuit hun hoek, op hun moment, dan hadden we twintig maal een balancerende jongen gekregen. Twintig maal dezelfde jongen anders. Ik wou zijn zekerheid vastleggen. Misschien wel, omdat ik zelf zo'n twijfelaar ben. Bij een ander zou de angst, of de trots, of de schrik, of de prêt-van-'t-doen naar voren springen. Want iedereen neemt zichzelf mee, als hij een foto maakt. Iedereen heeft zijn instelling op dit joch. En zo'n balancerende jongen is geen tweede dezelfde. Die doorloopt diverse gevoelsmomenten die hij in zijn dynamiek, in zijn lichaam tot uitdrukking brengt. Maar met zijn twintigen zouden we samen een flink stuk van de hele balancerende jongen te pakken hebben gehad.

Weet je, dat je enorm veel leert van elkaars foto's over één onderwerp. Dan kun je pas uitwisselen. Je hebt je bedenkingen. Je maakt je kwaad. Je bent verrukt. Je discuteert over het gemeenschappelijke werkstuk. Je gaat de ander beter zien, en daardoor jezelf! — Stel dat je 100 foto's van dat joch op één wand prikt. Dan heet die wand: „Balancerende jongen”. Resultaat van samenwerking. Maar in de ondertitels herken je 't eigene van iedere medewerker. En 't kijkend publiek zal diè foto's er uit pikken, die 't best passen, 't dichtst staan bij hun instelling, hun visie. Een instelling krijg je niet cadeau. Dat is de resultante van alles wat er dóór je heen gaat, van alles wat er om je heen gebeurt en van alles wat jij daarmee doet, met jouw mogelijkheden.

Een instelling is steeds in restauratie.

Omdat vandaag anders is dan morgen.

Bij elke foto staat een andere naam: clown,

durf, dans, gratie, angst, pose, baldadigheid, élan, schrik, overmoed, evenwicht, vrijetijdsbesteding, arbeid, sport, opscheppertje, concentratie, alles bij elkaar, een klein stukje totaliteit van één facet, één symptoom, één uitingvorm.

Want niemand zal kunnen zeggen:

„Nou ken ik die jongen. Nou weet ik, hoe die jongen in elkaar zit. Hoe alles in hem met alles om hem heen samenhangt.”

We weten alléén maar: hoe — hij — balanceert. Nog niet eens: waaróm hij balanceert. We weten niet, hoe hij in een tandartsstoel zit, hoe hij gras snijdt voor zijn konijnen, hoe hij tegen zijn moeder is, en zijn moeder tegen hem. Zelfs al hadden we duizend wanden vol situaties van deze jongen, dan hadden we nog die jongen niet. Die glipt tussen onze lenzen door en is duizend maal meer en anders dan al die wanden bij elkaar. Wij zijn symptomen-jagers. Soms lijkt het wel, of de wereld daar vol van zit!”

Dit inspirerende woord sluit mijns inziens prachtig aan bij een gebeurtenisje, schijnbaar onbeduidend, met één dimensie meer dan de foto geeft.

Ik neem U mee naar kasteel Assumburg te Heemskerk. We zetten de klok ongeveer 30 jaar terug. En er is feest.

't Toneel stelt een bos voor en in dat bos speelt een zigeuner op een viool. Kabouters en elven luisteren verrukt. Dat wéét die zigeuner niet, — of misschien ook wel, want zigeuners weten heel veel —, maar na dat spel liep hij met zijn jonge vrouw, die zittend tegen een boomstam geluisterd had, langzaam weg, en — hij liet zijn instrument in een zijden doek gewikkeld bij een struik liggen. En toen hij ver genoeg weg was sloop de aanvoerder van de kaboutertjes naar voren en toch wel wat angstig en heel eerbiedig raakte hij even een snaar aan en 't klonk diep en donker. Hij liet de klank ernstig op zich inwerken en sloop toen geruisloos weg. Hij ging verslag uitbrengen aan 't wachtende kabouterfolk.

Maar ook 't dappere elfje was op weg gegaan en vederlicht naderde zij van de andere zijde. Zij lichtte de zijden doek op en heel voorzichtig raakte ook zij 't instrument aan. En 't klonk licht en puntig. Ze moest er bijna om lachen. En ook zij vertelde haar volk over de vorm en klank van dat geheimzinnige instrument.

De zigeuner kwam later terug en nam zijn viool mee. En de elven en kaboutertjes stroomden toen samen en wisselden hun ervaringen uit.

Maar er klopte iets niet.

De kabouters hielden vol dat het instrument een snaar had die klonk als: pönggg! Eerst lachten de elfjes en over de vorm waren ze het wel eens. Maar niet over de klank. De snaar was er wèl, maar hij klonk als: ping! Héél kort — Daar durfden ze hun kleine handjes voor in 't vuur te steken. De kabouters spraken over „verdraaiing der feiten”, en toen kregen ze ruzie. En toen liep 't heel hoog. En toen gingen ze schieten: met eikels en sparappels. En er vielen doden en gewonden.

En toen ineens werd 't helemaal licht in 't schemerige bos en daar zat 't boskoninginnetje op een tak. 't Boskoninginnetje was heel verdrietig en boos. En iedereen werd doodstil en rood van schaamte en probeerde

weg te kruipen achter een ander. Want, zei 't boskoninginnetje: „Niemand behoeft zijn handen in 't vuur te steken en niemand heeft feiten verdraaid. Jullie hebben alleen maar één facet van 't gehéél als de hele waarheid opgevat.

't Is maar van welke kant je dat wondere instrument benadert.

't Was een viool. De kabouter hoorde de diepe g-snaar;

't elfje de hoge e-snaar. En er zijn óók nog een d- en een a-snaar!...

En kijk nou es, wat jullie in je verblindheid, je beperktheid hebt aangericht!”

Ik weet nog, dat je in de zaal vol grote mensen bij dit kinderlijke spel een speld kon horen vallen. 't Was net, of de hele zaal zich een beetje zat te schamen. Maar dat kan wel mijn instelling van toen geweest zijn. Misschien zou ik nu, — 30 jaar later —, de viool vervangen door een harp. Daar zitten nog veel méér snaren op en bovendien zijn er zeven pedalen. Maar dan moet je het hele sprookje omwerken, want alles hangt altijd met alles samen. Je kunt zelfs een zigeuner niet met een harp door een bos laten sjouwen. En wat een enorme lap zijde zou je nodig hebben.

Mijns inziens zou 't als omgewerkte moderne musical meer dan ooit in deze tijd passen. Een tijd, waarin ondanks de bedrieglijke schijn 't scherpe zwart-wit vervaagt en groeit naar veel meer nuancering. In gesprekscentra en op congressen ontdekten men dat diverse benaderingswijzen van één probleem bijzonder verrijkend en bevrijdend kunnen werken. Een der niet meer weg te cijferen winstpunten van de wereldomspannende communicatiemiddelen à - la - minute is, dat men uittreedt uit eigen begrenzing, uit eigen isolement en ivoren toren, en ontdekken gaat dat er méér dan één snaar is.

En dat niet alleen, maar ook, dat dezelfde 4-snarige viool in handen van verschillende kunstenaars op vele wijzen kan zingen.

Ja, dat zelfs een kunstenaar op een en dezelfde viool al naar de rijpheid en gedisponeerdheid van zijn persoonlijkheid dat zelfde vioolconcert geen tweemaal op precies dezelfde wijze speelt, spelen kàn, omdat hij geen automaat is maar een mens.

Bij Rutger Schoutens' muzikale spontane reacties hoort U wel eens één compositie door diverse toonkunstenaars vertolken. Je ontdekt: de eigen wijze van inleving, de onbenegende rijkdom aan mogelijkheden en intenties, Natuurlijk heeft U Uw vóórkeur, maar U draait toch de knop niet om als Casadesus 't pianoconcert van Tsjaikowski anders speelt dan Uw Del Pueyo of Cor de Groot of Hans Henkemans? Integendeel dacht ik, U luistert juist *extra gespannen* en verwondert U telkens opnieuw over het andere in de benadering. Zonder daarbij Uw eigen liefste keuze van zijn voetstuk te stoten. Is het niet zo, dat Uw keuze er sterker, duidelijker, breder door wordt gemarkeerd? Er zijn er wel, die in deze nuancering een nivellering zien.

Een vervlaking. Dat lijkt me onjuist.

Mijns inziens is nuancering actief. Genuanceerd leven „staat steeds in de steigers van de restauratie” zoals onze fotograaf zei.

En ik kan dat zo goed meevoelen, want als

jongen woonde ik in een zeer oud Alkmaars huis, dat aangekocht werd door de Vereniging Hendrick de Keyser, een vereniging die er voor zorgt, dat historische panden niet verloren gaan. De gevel van Mient 27 kwam in de steigers van de restauratie. En steen voor steen werd oordeelkundig verwijderd en gereinigd en op dezelfde plaats weer ingevoegd. En tenslotte stond daar dezelfde gevel, maar frisser, duidelijker, sprekender, genuanceerder. Alles uit 1672 zat er nog in en aan. — Wij zijn geen gevels. Bij ons duurt 't restaureren een mensenleven lang. Maar we blijven, net als die gevel ons zelf; maar wij slijpen en toetsen onze meningen en gevoelens door uitwisseling met de ander. En we worden, net als die gevel, als 't goed is: duidelijker.

Bij vervlakking denk ik aan passiviteit, aan imitatie en onverschilligheid. Dan laten we die gevel rustig inzakken en we zetten er een imitatie-oud-gebouw voor neer.

Men zegt, dat 't aantal onverschilligen toeneemt. 't Kan zijn: de draai-aan-de-knopmentaliteit bevordert zeker de passiviteit. Maar vergeet niet:

Onze wereld is een puber; kind af, maar nog niet volwassen. En daar door bijzonder onevenwichtig, net als Uw kinderen van 14, 15, 16 jaar. Onze wereld heeft op een rare manier de baard in de keel en de schokken en dreunen die we te incasseren krijgen zijn bijzonder hevig. En als dan de laatste snaar gesprongen is en je zelfs de moed niet meer hebt om nieuwe snaren op te zetten, en voor jou de dieper liggende en langzame stroom van de geestelijke volwassenwording bijna onzichtbaar geworden is en je je door de dikke laag verontreinigende afvalsprodukten die boven drijven en stinken in de luren hebt laten leggen, dan gaat óók nog es de materiële wêlstand zijn kranen openzetten en kunnen we althans op dat terrein ons partijtje blazen. En dan krijgen we de vreemdste uitwijkmogelijkheden. Waar geen creativiteit meer is, is de voorwaarde voor verveling gunstig. Maar zelfs verveling is een gecompliceerd fenomeen. Godfried Bommans belicht er één kant van ,wanneer hij in „Noten-kraken” zegt: „Verveling ontstaat door een al te ruime inwilliging van wenssen”. Hij bedoelt geloof ik vooral: materiële wenssen. „De spanning der onvervulbaarheid” zegt hij, „valt weg en instinctmatig zoekt de bevredigde mensheid naar middelen om de atmosferische druk weer op te voeren”. En dat doet hij dan, en dat leidt, vooral wanneer men beschikt over bijvoorbeeld een te veel aan vrije tijd, waarvoor men niet meer of nog niet de juiste vulling heeft gevonden, tot bizarre excessen.

Maar 't zijn er tenslotte maar een handjevol, die 43 uur op een paal gaan zitten of 1000 km gaan wandelen, „levend van druivesap en op zondag bij wijze van uitspatting een

gedroogde rozijn”. 't Zijn er maar weinig, die 't wereldduur record non-stop-bridge tot ruim 74 uur opvoeren en met 55 minuten verbeteren. Niet iedereen loopt op een verkeerde manier met een draagbaar radiotoestel. Niet iederéén wordt meegezogen met de puberteitsverschijnselen van onze groeiende wereld. En laten we niet vergeten: op deze en andere uitwassen, deze symptomen valt bijna altijd 't felste licht. Ze krijgen nogal eens de grootste krantenkoppen en de werkelijke vooruitgang leest U meestal niet op de voorpagina of bij de beursberichten. Maar 't is logisch en onvermijdelijk dat we het soms niet meer zo zeker weten en in verwarring raken.

Een voorbeeld, dat mij sterk trof door mijn instelling op dit punt:

Wie had er in ons land van Crump gehoord vóórdat hij op 't Amerikaanse televisiescherm op bijzonder indringende wijze voor zijn leven vocht?

Prof. X vond het verre van fijn.

Mr. Dr. Y vond het bijzonder juist.

En wij werden geconfronteerd met een zwaar, menselijk probleem dat ons zonder televisie op die wijze van 1962 nooit bereikt zou hebben.

Crump won en kreeg gratie.

Dat is niet alleen aan die uitzending te danken. Want hoe ruw, hoe fijn, hoe grof, hoe gevoelig, hoe mal, hoe eerlijk, hoe zakelijk, hoe emotioneel, hoe dom, hoe wijs óók, de vooruitgang schuift als een gletscher verder en hier brak er een symptoom van door naar de oppervlakte. En ik dacht er onmiddellijk bij:

De dag, waarop 't kind Preston Cobb gered zal zijn van de elektrische stoel komt langzaam dichterbij. Ik mag deze instelling wel even noemen, omdat U zich misschien die andere uitzending nog vaag zult herinneren, waarin ik meer in 't bijzonder over deze jongen mocht spreken.

Hij leeft nog en er komt weer een nieuwe berechting, en zolang er leven is, is er hoop. De gletscher van de vooruitgang schuift door. En wij hebben deze jongen niet vergeeten al leest U er weinig meer over.

En intussen maakt de fotograaf zijn foto's. En de zigeuner bespeelt zijn viool.

En wij doorbreken de enge begrenzing van de ene visie, de ene instelling en zetten die bij voortdurend in de steigers van de restauratie.

Via 't leuke kiekje van Joop en Annie bij die grot; via de „wilde rozen bij puinhoop”, — bijna had ik gezegd: „wilde haren” —, zullen we als balancerende jongens op een brugleuning toegroeien naar de viool; misschien wel naar de harp met 7 snaren en enorm veel snaren. Want juist daardóór zal onze eigen melodie des te beter tot zijn recht komen. Genuanceerder. —

J. v. d. MOLEN

lezingen voor de radio

- zo. 2 sept. VARA 9.45 uur: J. J. Fahrenfort: „De moraal als bestanddeel van het Humanisme”
- zo. 9 sept. VARA 9.45 uur: Alb. Daan: „Onverdraagzaamheid”
- zo. 16 sept. VARA 9.45 uur: M. C. D. Kuijman: „Oecumene en Humanisme”
- zo. 23 sept. VARA 9.45 uur: W. Holtland: „Het voorbeeld”
- zo. 30 sept. VARA 9.45 uur: H. Beuke: „10 jaar Humanistisch Kinderhuis Ellinchem”
- zo. 7 okt. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Humanisme in de wereld”

LELIJK

Een mijner vrienden is een lelijk persoon. Dat zeg ik hier niet achter zijn rug om, dat zeg ik hem, als het zo uitkomt ook in zijn gezicht. Hij is er trouwens zelf van heler harte van overtuigd.

Zijn borstomvang is iets te klein voor zijn postuur, maar dat is het ergste niet. Het is zijn gelaat, dat hem dwars zit. Tengevolge van een aanvankelijk verwaarloosde bijziendheid knijpt hij zijn rechteroog gedeeltelijk toe, gelijk schurken in primitieve films dat plegen te doen. De kleur van zijn ogen is groenachtig. Door een droeve samenloop van omstandigheden en chromosomen is zijn natuurlijke huidskleur die van modder. Dientengevolge maakt hij levenslang een zeer ongewassen indruk, ook wanneer hij zojuist uit de kuip is opgestegen. In zijn jonge jaren was de omgeploegde akker van zijn gelaat bovendien overdekt met tal van puberteitspuistjes, waarvan men nu de kraters nog terugvindt voorzover zij niet in de steeds dieper wordende huidplooiën zijn verzonken. Als ik hieraan toevoeg, dat de oren van mijn vriend van meer dan gewone afmetingen zijn en ver van zijn knobbelige schedel staan en dat zijn neus de naam van kokkert verdient, dan zult gij met mij eens zijn, dat de natuur mijn vriend veel tekort heeft gedaan.

Nu verwacht gij misschien, dat ik u vervolgens zal meedelen, dat onder deze afzichtelijke bolster een lieblanke pit schuil gaat. In romans en novellen is dat inderdaad gebruikelijk, maar in werkelijkheid compenseert de natuur niet altijd zo royaal. Men kan zeggen, dat zijn inborst in het algemeen niet beter of slechter is dan die van de gemiddelde medeburger die niet in het opsporingsregister voorkomt. Misschien heeft zijn zieleleven wel iets geleden onder het bewustzijn er als een gereclasseerde clochard uit te zien. In een vertrouwelijk ogenblik heeft hij me meegedeeld, dat hem onder het scheren zo vaak een gedicht van mr. Jacob van Lennep te binnen schoot, dat als volgt luidt: „Als ik mijn pokdalig bakkes in de spiegel soms bekijk, kan ik het mij slecht verhalen, dat ik op een schuimspaan lijk.” Het behoeft voor de zielkundigen onder de lezers geen betoog, dat een zodanige dagelijkse terugkerende ervaring iemands geschiktheid tot het leggen van sociale contacten niet groter maakt. Mijn vriend is dan ietwat schuw van aard en geneigd tot een binnenuaarts schouwende levenswijs.

Het is een groot geluk, dat vrouwen, in tegenstelling tot de gemiddelde man, niet in de eerste plaats op het uiterlijk afgaan. Mijn vriend heeft dan ook het genoegen gehad, dat een meisje, dat zowel uiterlijk als innerlijk ver boven het gemiddelde uitstak, zijn leven wilde delen. Zij heeft hem enkele kinderen geschonken, waarvan alleen enkele onkiese en bijziende figuren wel eens gezegd

hebben, dat zij sprekend hun vader zijn.

Het zal u nu wel zonder meer duidelijk zijn, dat mijn vriend nooit heeft kunnen solliciteren naar betrekkingen, waarvoor men een portret moest insturen. Ook was bij voorbaat een loopbaan als vertegenwoordiger, chef de reception of public relations officer voor hem afgesneden.

Hij heeft dan ook een broodwinning in de ambtelijke sfeer gezocht en zelfs daar was het moeilijk genoeg om aan de slag te komen. Want als hij het na een zorgvuldig opgestelde sollicitatiebrief zover had gebracht, dat zijn aspirant-chef persoonlijk kennis wilde maken, vielen zijn luchtkastelen herhaaldelijk in puin. Als hij gebogen, fronsend en loerend door zijn rechteroog op zijn toekomstige superieur toesloep, konden al zijn bekwaamheden hem gewoonlijk al niet meer redden. De reeds gearriveerde ambtenaar keek hem met nauwverholen weerzin aan en hield het gesprek gewoonlijk zo kort mogelijk. „U krijgt nog wel bericht”, zei hij dan en mijn vriend wist, dat dit bericht zou bestaan uit een gestencild briefje, waarin hem werd meegedeeld, dat in de vacature was voorzien.

Maar na regen komt zonneschijn en op een recessie volgt altijd wel weer eens een tijd, waarin ook de moeilijk plaatsbaren aan de beurt komen. Zo ook mijn vriend.

Is zijn leven dus tot nu toe niet gemakkelijk geweest, langzamerhand wordt het lichter. Het is immers bekend, dat de mens er met het klimmen der jaren gewoonlijk niet fraaier op wordt. Weelderig golvende kuisen worden tot grauwe sluike haarbundels indien ze al niet geheel verdwijnen. De frisse rozige huid verandert in een geelachtig perkament. De ogen worden dof en ook wanneer het geweten zonder rimpel blijft (wat voor iemand met een lang leven toch echt niet meevalt), dan gaat het voorhoofd op den duur lelijk kreuken. Door het ineenschrompelen van het kraakbeen wordt de neus steeds krommer en wie zich niet voortdurend van een nieuw kunstgebit voorziet, krijgt een oude-mensenmond.

Dit alles nu kan mijn vriend niet meer gebeuren. Hij is al jaren zo ver. En hij ziet niet zonder leedvermaak (ik zei u al, dat zijn ziel niet abnormaal edel was) dat hij ingehaald wordt door voormalige Adonissen.

Ach, hij zal nooit wat men noemt een eerbiedwaardige grijsaard worden. Maar in zijn levensavond zal hij toch ook niet langer een afstotelijke uitzondering zijn. Integendeel smaakt hij nu reeds het genoegen, dat heel oude kennissen, die hem na jaren weer ontmoeten, tegen hem zeggen: „Maar kerel, jij bent niets veranderd, je ziet er nog net zo uit als dertig jaar geleden.”

Dat is nu wel prettig, maar dertig jaar geleden was het heel droevig.

H.H.

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.
Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)